

BEATA STYPUŁKOWSKA
CZĘSTOCHOWA

KRÓL DAWID I JEGO POTOMEK JAKO ZAGADNIENIE KATECHETYCZNE

1. Uwagi wstępne

Formacja biblijna prowadzona jest na głównie w ramach wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz katechezy stałej¹. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podkreśla, że jest bardzo ważne, aby katecheza wtajemniczająca dorosłych, ochrzczonych i nieochrzczonych², katecheza wtajemniczająca dzieci i młodzieży³ oraz katecheza stała⁴

¹ O katechezie wtajemniczenia wypowiada się *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 63-68 – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (DOK), Poznań 1998. W watykańskim dokumencie jest mowa o tym, że ta katecheza jest ściśle związana z sakramentami wtajemniczenia – DOK, n. 66. O katechezie stałej mowa jest natomiast w DOK, n. 69-71; R. Murawski, *Działania katechetyczne w parafii w świetle Dyrektorium Ogólnego i Polskiego*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 60-61.

² Wśród grup dorosłych, którzy powinni być objęci katechezą wymienia się ochrzczonych, którzy nie byli odpowiednio katechizowani lub nie doprowadzili do końca procesu wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz nieochrzczonych, dla których przewidziany jest prawdziwy i właściwy katechumenat – DOK, n. 172; PDK, n. 99.

³ W warunkach polskich przygotowanie do przyjęcia dwóch sakramentów wtajemniczenia (Eucharystii i bierzmowania) z odniesieniem się do sakramentu chrztu związane jest z pierwszym i trzecim etapem edukacyjnym, a więc w klasach I-III szkoły podstawowej i klasach gimnazjalnych. Drugi etap edukacyjny (klasy IV-VI szkoły podstawowej) określony jest mianem: „katecheza mistagogiczna” – Podstawa programowa, s. 37. Na temat katechezy mistagogicznej zob. K. Misiaszek, *Mistagogia w katechezie*, w: *Mistagogia a duchowość*, red. A. Żądło, Katowice 2004, s. 81-90. W tym artykule K. Misiaszek stwierdza, że: „W samej natomiast katechezie mistagogia jest ściśle związana z katechezą wtajemniczenia, będąc jej naturalną kontynuacją, ale także i wypełnieniem” – http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/km_mistagogia_wk.html (03.03.2014). *Dyrektorium ogólne o katechizacji* omawiając formację katechumenalną wskazuje na katechezę mistagogiczną, która jest etapem następującym po przyjęciu sakramentów wtajemniczenia, pomagającym w wewnętrznym przeżyciu tych sakramentów i we włączenie się do wspólnoty – DOK, n. 89. Również *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (OCWD), Katowice 1988 okres mistagogii, czyli pogłębionego wtajemniczenia, sytuuje po otrzymaniu przez wierzącego sakramentów wtajemniczenia. Wówczas cała wspólnota razem z nowo ochrzczonymi przez rozważanie Ewangelii, uczestnictwo w Eucharystii i uczynki miłosierdzia postępuje w głębszym poznaniu misterium paschalnego i usiłuje coraz lepiej urzeczywistniać je w praktyce życia – OCWD, n. 37. Jeżeli katecheza mistagogiczna miałaby być kontynuacją katechezy wtajemniczającej musiałaby być prowadzona na czwartym etapie edukacyjnym

⁴ Katecheza stała skierowana jest do chrześcijan już wprowadzonych w podstawowe elementy, które

były ze sobą powiązane i zintegrowane oraz dobrze powiązane z programem katechetycznym wspólnoty chrześcijańskiej⁵.

W niniejszym artykule zostaną omówione treści odnoszące się do króla Dawida i jego Potomka występujące w Podstawie programowej i w Programie nauczania na etapie katechezy wtajemniczającej oraz zostaną podane propozycje ukazywania tych zagadnień na etapie katechezy stałej realizowanej zarówno w szkole, jak i w parafii. Podano wskazówki wynikające z dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej zatytułowanego *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej* w odniesieniu do katechezy biblijnej i zagadnienia Syna i następcy Dawida⁶. Przedstawione wnioski katechetyczne, dotyczące ukazywania tych zagadnień zarówno w szkole, jak i w parafii, poprzedziła analiza treści ksiąg biblijnych opowiadających o królu Dawidzie i jego potomkach oraz wyszczególnienie w poszczególnych okresach liturgicznych perykop związanych z Dawidem i jego potomkami czytanych podczas liturgii.

Niniejszy artykuł został napisany jako pierwszy z artykułów poświęconych królom Izraela i ich odniesieniu do Osoby Chrystusa. Na kanwie tego tekstu powstał inny artykuł związany z osobą Dawida⁷, który jednakże został wydrukowany wcześniej.

2. Wskazówki katechetyczne dotyczące Dawida i Jego Potomka wynikające z dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej zatytułowanego *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*

Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej zatytułowany *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej* podzielony jest na trzy części. Część pierwsza poświęcona jest Pismom Świętym narodu żydowskiego jako podstawowej części Biblii chrześcijańskiej⁸. Część druga zajmuje się podstawowymi tematami Pism narodu żydowskiego i ich recepcji w wierze w Chrystusa⁹. Wymieniono szereg zagadnień, które są wspólne dla obu Testamentów. Należą do nich: Objawienie Boże; Osoba ludzka: jej wielkość i nędza; Bóg – Wybawca i Zbawiciel; Wybranie Izraela; Przymierze; Prawo; Modlitwa i kult, Jerozolima i świątynia; Boże napomnienia i wyroki oraz Obietnice¹⁰. Wśród obietnic rozpatrywane są następujące zagadnienia: Potomstwo Abrahama; Ziemia obiecana; Trwałość i ostateczne zbawienie Izraela;

powinny ożywiać i prowadzić do dojrzałości ich wiarę w ciągu całego życia – DOK, n. 51 wraz z przypisem 64.

⁵ DOK, n. 72.

⁶ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 62-63.

⁷ B. Stypułkowska, *Psalmi odnoszące się do Dawida w katechezie biblijnej*, w: *Gloriam praecedit humilitas (Prz 15, 33). Księga Pamiątkowa dla Księdza Profesora Antoniego Troniny w 70. rocznicę urodzin*, red. M. Szmajdziński, Częstochowa 2015, s. 707-736

⁸ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 2-18.

⁹ Tamże, n. 19-65.

¹⁰ Tamże, n. 23-63.

Królestwo Boże; Syn i następca Dawida¹¹. Część trzecia poświęcona jest Żydom w Nowym Testamencie¹². Całość kończą wnioski, które zawierają także wskazówki duszpasterskie¹³.

2.1. Wskazówki dotyczące relacji między Nowym a Starym Testamentem

W omawianym dokumencie zwrócono uwagę na istnienie zgodności i ciągłości między Starym a Nowym Testamentem. Nowy Testament uznaje autorytet Świętych Pism narodu żydowskiego i na nim się opiera. Wskazuje, że nowe wydarzenia są zgodne z tym, co było wcześniej zapowiedziane. W życiu Jezusa, w Jego Męce, śmierci i zmartwychwstaniu wypełnił się Stary Testament¹⁴. Jednakże nie można zaprzeczyć, że istnieje też brak ciągłości między rzeczywistością Starego a Nowego Testamentu. Dotyczy to kapłaństwa lewickiego, Świątyni jerozolimskiej, form kultu, takich jak składanie ofiar ze zwierząt czy praktyk religijnych, takich jak obrzezanie i in.¹⁵ Ten brak ciągłości, który jest źródłem sporu między chrześcijanami a wyznawcami judaizmu, przyczynia się do postępu. Nowy Testament świadczy, że Jezus Chrystus nie tylko nie sprzeciwia się Pismom narodu żydowskiego, nie głosi ich końca i ich nie odwołuje, ale w swojej osobie, w działalności, a zwłaszcza w tajemnicy paschalnej je wypełnia¹⁶. Każdy z wielkich tematów teologii Starego Testamentu może być naświetlony chrystologicznie¹⁷, dotyczy to zwłaszcza takich tematów, jak: Bóg, człowiek, lud¹⁸.

Bibliści zwracają również uwagę na to, że z postępem związana jest również całkowita nowość, jaka istnieje w Nowym Testamencie. Nowość ta związana jest przede wszystkim z Jezusem Chrystusem, Człowiekiem-Bogiem w jednej Osobie, i zbawieniem, które On przynosi. Dotyczy to m.in. Nowego Przymierza i Kościoła. Nowe Przymierze nie jest zwykłym odnowieniem Przymierza Synajskiego, lecz przymierzem naprawdę nowym, osadzonym na osobistej ofierze Chrystusa¹⁹. Podczas katechezy biblijnej dobrze byłoby omówić List do Hebrajczyków, ukazujący Chrystusa Arcykapłana i Jego Ofiarę przewyższającą ofiary kultu Mojżeszowego. Kościół natomiast jako lud Nowego Przymierza składa się z Izraelitów, którzy przyjęli to nowe Przymierze oraz innych wierzących, którzy się do nich przyłączyli²⁰. Przyjęcie Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego związane jest zarówno z ciągłością, jak i rady-

¹¹ Tamże, n. 54-63.

¹² Tamże, n. 66-83.

¹³ Tamże, n. 86-87.

¹⁴ Tamże, n. 64, 84.

¹⁵ Tamże, n. 64.

¹⁶ Tamże, n. 65.

¹⁷ Tamże, n. 65, 84.

¹⁸ Tamże, n. 65.

¹⁹ H. Witczyk, *Przymierze zawarte na Synaju a Nowe Przymierze w Chrystusie*, „Collectanea Theologica” 73 (2003) nr 1, s. 70.

²⁰ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 65.

kalną nowością²¹. Odczytywanie Starego Testamentu z perspektywy chrystologicznej charakterystyczne dla chrześcijan prowadzi do nowej interpretacji Świętych Pism narodu żydowskiego. W odniesieniu do katechezy biblijnej warto pamiętać o Listach św. Pawła, w których niejednokrotnie porusza on problematykę narodu żydowskiego, roli Prawa i wzajemnych stosunków między Żydami a poganami²². Najbardziej pogłębioną refleksję na temat Żydów znajdziemy w Liście do Rzymian 9–11²³.

Wspólne tematy biblijne zakładają wdrażanie u uczniów stosowania zasady jedności Biblii na lekcjach religii i w katechezie parafialnej. Źródłem dla katechezy jest całe Pismo Święte, zarówno Nowy, jak i Stary Testament. Zasada jedności Biblii ściśle jest związana z pojęciem kanonu, w którym zawiera się historia zbawienia. Każdy tekst należy rozpatrywać jako fragment całości. Nauczyciel religii winien zatem znać cały kanon i w całości traktować Biblię jako słowo Boże, które przede wszystkim naucza nas w sprawach wiary i moralności²⁴. Dobrze jest, gdy nauczyciel religii, a następnie także i uczeń, potrafi nie tylko wymienić z pamięci poszczególne księgi Pisma Świętego, ale również wie, jak je ze sobą połączyć²⁵. Systematyczne i ciągłe wczytywanie się w księgi biblijne, wielokrotne przeczytanie całego Pisma Świętego sprawią, że chrześcijanin (katecheta i uczeń) będzie miał całościowy obraz treści biblijnych, pewne tematy ciągle będzie odkrywał, na różne teksty spojrzy w nowy sposób, mimowolnie będzie łączył ze sobą różne przekazy. Będzie powstawać jak gdyby jego własna teologia biblijna²⁶, czyli zrozumienie Bożego słowa.

Na lekcji religii można odwoływać się do żydowskiego podziału ksiąg biblijnych na Prawo, Proroków i Pisma. Żydowski podział ksiąg stosowany był przez Chrystusa i pierwszych chrześcijan (katolicki podział pochodzi dopiero z XIII²⁷). Może być również wskazówką interpretacyjną. Odnosić się to może choćby do zapowiedzi mesjańskich zawartych w księgach „proroków wcześniejszych”. Relacja o królu Dawidzie i przekazy o obietnicy danej mu przez Boga przywołują na myśl Mesjasza z dynastii Dawidowej.

²¹ W. Chrostowski, *Kościół a Izrael*, „Collectanea Theologica” 73 (2003) nr 1, s. 92.

²² Rz 1, 18-11, 32; Ga 3-5; Ef 2-3.

²³ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 79; W. Chrostowski, *Kościół a Izrael*, s. 93-94.

²⁴ Concilium Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Divina Revelatione „Dei verbum”*, n. 7, AAS 58 (1966) n. 12, s. 820, *Konstytucja o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*, n. 7, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, tekst pol., Poznań 2002, s. 353.

²⁵ Uczeń w trakcie swojej formacji katechetycznej, na którą składają się nauczanie religii w szkole oraz katecheza parafialna, powinien poznać, że np. Księgi Ezdrasza i Nehemiasza mówią o powrocie wygnańców do Jerozolimy z wygnania i odbudowie zarówno świątyni, jak i miasta oraz niejako automatycznie łączą się z nimi księgi prorockie Aggeusza i Zachariasza. Te z kolei tematycznie i osobowo łączą się z Księgą Ezdrasza.

²⁶ W. Harrington uważa, iż jest to nawet konieczne, zob. Tenże, *Teologia biblijna*, Warszawa 1977, s. 13.

²⁷ Z. Ziółkowski, *Spotkania z Biblią*, Poznań 1971, s. 8.

Należy zaznaczyć, że zasada jedności Biblii oparta jest na chrystocentryzmie²⁸. J. Chmiel stwierdza, iż chrystocentryzm jest najważniejszym kryterium hermeneutyki biblijnej²⁹. Charakter chrystocentryczny uwidacznia się w tym, że autorzy Nowego Testamentu często nawiązują do treści Starego Testamentu. Również Chrystus w Ewangeliach mówi słowami Pisma Świętego bądź powołuje się na nie, a całe Pismo Święte mówi o Chrystusie, wyjaśnia Jego posłannictwo i tajemnicę³⁰. Nawet wtedy, gdy na lekcji religii posługujemy się Starym Testamentem, centralną treścią nauczania jest zawsze Chrystus.

2.2. Wskazówki dotyczące króla Dawida i jego Potomka

Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej* osobne punkty poświęca na przedstawienie zagadnienia syna i następcy Dawida, zajmując się najpierw tym tematem w Starym, a potem w Nowym Testamencie.

W odniesieniu do Starego Testamentu zwrócono uwagę, że w niektórych fragmentach biblijnych³¹, jest mowa o idealnym królu, który uwolni z ucisku i sprawi, że zapanuje idealna sprawiedliwość³². Od czasu wyroczni proroka Natana³³ uściślono to oczekiwanie z potomkiem króla Dawida. Jednakże, jak stwierdzono w omawianym dokumencie, początkowo sens tej przepowiedni nie miał charakteru mesjańskiego³⁴. Inne proroctwa obiecywały przede wszystkim całkowite zachowanie dynastii, jako dowód wierności Boga wobec swojego ludu³⁵ oraz zapowiadały króla, który ustanowi Królestwo Boże³⁶.

²⁸ J. Kudasiewicz, *Biblia, historia, nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*, Kraków 1987, s. 113; S. Grzybek, *Pismo Święte historią zbawienia*, w: *Idee przewodnie soborowej konstytucji o Bożym Objawieniu*, pr. zbior., Kraków 1968, s. 115-116.

²⁹ J. Chmiel, *Paradosis: Interpretacja Tradycji i hermeneutyka biblijna*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 45 (1992) nr 1, s. 4.

³⁰ Chrystocentryzm w interpretacji biblijnej został podkreślony przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który przytacza słowa Hugo od Świętego Wiktora (*De arca Noe*, 2, 8: PL 176, 642 C): „«Omnis Scriptura divina unus liber est, et ille unus liber Christus est, quia omnis Scriptura divina de Christo loquitur, et omnis Scriptura divina in Christo impletur» – «Całe Pismo Święte jest jedną księgą, a tą jedną księgą jest Chrystus, ponieważ całe Pismo Święte mówi o Chrystusie i całe Pismo Święte wypełnia się w Chrystusie»” – *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 134.

³¹ Np. Ps 72.

³² Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 62.

³³ 2 Sm 7, 11-16.

³⁴ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 62.

³⁵ Iz 7, 14.

³⁶ Iz 9, 1-6; 11, 1-9; Jr 23, 5-6; Ez 34, 23-24; Mi 5, 1-5; Za 3, 8; 9, 9-10. W tym kierunku szło również odczytywanie psalmów królewskich: Ps 2; 45; 72; 110.

Należy również zwrócić uwagę na pisma międzytestamentalne³⁷, które wyrażały oczekiwanie na mesjanizm królewski, kapłański, niebiański³⁸.

Niektóre pisma żydowskie łączyły ziemskie zbawienie dla Jerozolimy z nadzieją na wieczne zbawienie w niebie przewidując przyjście pośredniego ziemskiego mesjańskiego królestwa. Nadzieja mesjańska utrzymuje się w tradycji judaizmu, ale nie jest dla niej tematem centralnym³⁹.

W Nowym Testamencie przeciwnie – idea mesjańska, wskazująca na mesjasza z rodu Dawida, jest wyraźna i zasadnicza. Nowy Testament jasno stwierdza, że Jezus z Nazaretu jest obiecany Mesjaszem, synem Dawida⁴⁰. W dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej odwołano się do synoptyków⁴¹, Ewangelii według św. Jana⁴², Dziejów Apostolskich⁴³, Corpus Paulinum⁴⁴, Listu do Hebrajczyków⁴⁵ i Apokalipsy⁴⁶. Przez tajemnicę paschalną Jezus Chrystus realizuje w swojej osobie całość obietnic zbawienia związanych z przyjściem Mesjasza. W Nim zostają spełnione wszystkie prorocтва. Jezus Chrystus jest synem Dawida, cierpiącym Sługą, Synem Człowieczym, ale i odwiecznym Synem Bożym. Istnieje tu nie tylko ciągłość, ale i całkowita nowość. Akcent ze zbawienia czysto ziemskiego przenosi się na zbawienie wieczne wykraczające poza doczesną egzystencję i obejmujące całą ludzkość⁴⁷.

3. Teksty biblijne o królu Dawidzie

3.1. Postać króla Dawida w przekazie Pierwszej i Drugiej Księgi Samuela

Księgi Samuela należą do dzieła deuteronomistycznego. Określenie dzieło deuteronomistyczne nawiązuje do Księgi Powtórzonego Prawa (łac. Deuteronomium), która sama nie należy do dzieła, ale stanowi klucz do jego interpretacji⁴⁸. Dzieło deuteromi-

³⁷ Np. pisma z Qumran. Na temat idei mesjańskich obecnych w Qumran zob.: J.A Fitzmyer, *101 pytań o Qumran*, wstępem opatrzył Z.J. Kapera, Kraków 1997, s. 62-65; H. Stegemann, *Eseneńczycy z Qumran, Jan Chrzciciel i Jezus*, przeł. Z. Małecki i A. Tronina, Kraków-Mogilany 2002, s. 240-244.; S. Mędała, *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, Kraków 1994, s. 76-78. W tej ostatniej pozycji mowa jest potrójnej funkcji Mesjasza – prorockiej, królewskiej i kapłańskiej – Tamże, s. 78. Zob. również: J. Maier, *Między Starym a Nowym Testamentem. Historia i religia w okresie drugiej świątyni*, przekł. E. Marszał, J. Zakrzewski, Kraków 2002, s. 239-240, 274-275.

³⁸ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 62.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże, n. 63.

⁴¹ Mk 1, 1-17; 2, 1-67; 8, 27-29; 13, 26; 14, 61-62; Mt 16, 16; Łk 1, 32-33; 2, 11

⁴² J 1, 49; 4, 25; 10, 30. 36; 11, 27; 20, 31.

⁴³ Dz 2, 36; 9, 22; 18, 5. 28.

⁴⁴ 1 Kor 1, 13; 2, 2; 2 Kor 4, 4-5; Rz 1, 3-4.

⁴⁵ Hbr 1, 8; 5, 5-6. 10; 8, 1.

⁴⁶ Ap 2, 26-27; 3, 17; 11, 18; 12, 5; 19, 15. 19; 22, 16..

⁴⁷ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, n. 63.

⁴⁸ R. Jasnos, *Biblia między literaturą a teologią. Przewodnik dla katechetów i formatorów*, Kraków 2007, s. 125.

styczne obejmuje sześć ksiąg następujących po Pięcioksięgu i kontynuujących historię Izraela: Księgę Jozuego, Księgę Sędziów, Pierwszą i Drugą Księgę Samuela oraz Pierwszą i Drugą Księgę Królewską⁴⁹. W Biblii hebrajskiej te księgi określone są mianem „proroków wcześniejszych”. W kanonie chrześcijańskim, opartym w dużej mierze na greckiej Septuagincie, księgi te włączone są do zbioru ksiąg historycznych, a między Księgą Sędziów i Księgą Jozuego umieszczono Księgę Rut o charakterze dydaktycznym, ponieważ jej fabuła wiąże się z czasami sędziów⁵⁰. Taki też układ przedstawiają polskie przekłady Pisma Świętego, które wykorzystywane są podczas katechezy biblijnej: Biblia Tysiąclecia, Biblia Jerozolimska, Biblia Poznańska czy Biblia Edycji Świętego Pawła.

Pierwsza i Druga Księga Samuela są właściwie jednym dziełem, które dopiero Septuaginta podzieliła na dwie części⁵¹. Ich nazwa wywodzi się z informacji zawartej w 1 Krn 29, 29, że dzieje Dawida opisali w odrębnych dziełach prorocy: Samuel, Gad i Natan⁵². Treść Pierwszej i Drugiej Księgi Samuela dzieli się wyraźnie na cztery części⁵³, których obramowaniem jest na początku hymn Anny⁵⁴ a blisko końca pieśń dziękczynna Dawida⁵⁵. Część pierwsza przedstawia życie i działalność proroka Samuela⁵⁶. Część druga mówi o panowaniu Saula⁵⁷. Część trzecia poświęcona jest panowaniu Dawida⁵⁸. Część czwarta zawiera sześć dodatków⁵⁹.

3.1.1. Postać Dawida w Pierwszej Księdze Samuela

Cykl o Dawidzie rozpoczyna się od rozdziału szesnastego Pierwszej Księgi Samuela. W Biblii Jerozolimskiej ta część została zatytułowana: Saul i Dawid⁶⁰. Wyróżniono w niej następujące cztery paragrafy: Dawid na dworze⁶¹; Ucieczka Dawida⁶²; Dawid przywódcą zbiegów⁶³ i Dawid u Filistynów⁶⁴.

⁴⁹ T. Brzegowy, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Tarnów 1998, s. 11; S. Wypych, *Historia i teologia deuteronomisty, w: Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Księgi historyczne Starego Testamentu. Część I: Dziejopisarstwo izraelskie. Księgi Jozuego, Sędziów, Samuela, Królów*, oprac. T. Brzegowy, J. Lach, S. Wypych, Warszawa 2006, s. 13; J. St. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje. Wprowadzenie do Ksiąg: Powtórzonego Prawa, Jozuego, Sędziów, Samuela i Królewskich*, Kraków 1998, s. 7.

⁵⁰ R. Jasnos, *Biblia między literaturą a teologią*, dz. cyt., s. 125.

⁵¹ J. St. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje*, dz. cyt., s. 125.

⁵² J. St. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje*, dz. cyt., s. 125.

⁵³ J. St. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje*, dz. cyt., s. 125-139.

⁵⁴ 1 Sm 2, 1-10.

⁵⁵ 2 Sm 22, 1-51.

⁵⁶ 1 Sm 1-12.

⁵⁷ 1 Sm 13-31.

⁵⁸ 2 Sm 1-20.

⁵⁹ 2 Sm 21-24.

⁶⁰ Poprzednie części Pierwszej Księgi Samuela zostały zatytułowane kolejno: Samuel (1Sm 1, 1 – 7, 17) oraz Samuel i Saul (1 Sm 8, 1 – 15, 35).

⁶¹ 1 Sm 16, 1 – 19, 6.

⁶² 1 Sm 19, 8 – 21, 15.

⁶³ 1 Sm 22, 1 – 26, 25.

⁶⁴ 1 Sm 27, 1 – 31, 13.

W pierwszym paragrafie występują następujące fragmenty: Namaszczenie Dawida⁶⁵; Dawid rozpoczyna służbę u Saula⁶⁶; Wyzwanie Goliata rzucone armii izraelskiej⁶⁷; Przybycie Dawida do obozu⁶⁸; Dawid podejmuje wyzwanie⁶⁹; Pojedynek⁷⁰; Dawid zwycięzca przedstawiony Saulowi⁷¹; Obudzenie się zazdrości u Saula⁷²; Małżeństwo Dawida⁷³; Jonatan wstawia się za Dawidem⁷⁴. W katechezie biblijnej nie można opuścić fragmentu opowiadającego o namaszczeniu Dawida na króla oraz pojedynku z Goliatem. Dobrze jest też przedstawić relację Saula i Dawida. Ze strony Saula chorobliwa zazdrość i chęć zabicia Dawida, ze strony Dawida szacunek wobec króla – pomazańca Pańskiego.

Fragment opowiadający o namaszczeniu Dawida na króla związany jest z osobą proroka Samuela⁷⁵. To on namaszcza Dawida pośrodku jego braci, otrzymawszy od Boga słowo, że Dawid jest przez Niego wybrany. Bóg bowiem nie tak widzi, jak widzi człowiek, bo „człowiek widzi to, co dostępne dla oczu, a Pan widzi serce” (1 Sm 16, 7). Dawid został uznany za człowieka według serca Jahwe⁷⁶. Autor biblijny zauważył, że od dnia namaszczenia duch Pański opanował Dawida (16, 13). Fragment ten ze względu na swoje znaczenie wniety być przedstawiony w trakcie lekcji religii.

Fragmenty opowiadające o wzajemnych relacjach między Saulem a Dawidem, związane z tym poczynania Jonatana⁷⁷ i Mikal⁷⁸, dzieci Saula, tułaczka Dawida⁷⁹ mogą być przedstawione w trakcie lekcji religii w formie opowiadania biblijnego, trudno bowiem byłoby dokładnie zapoznawać uczniów z rozległymi tekstami Pierwszej Księgi Samuela. Lektura ciągła może być zaproponowana w ramach katechezy parafialnej lub indywidualnej lektury ucznia.

⁶⁵ 1 Sm 16, 1-13.

⁶⁶ 1 Sm 16, 14-23.

⁶⁷ 1 Sm 17, 1-11.

⁶⁸ 1 Sm 17, 12-31.

⁶⁹ 1 Sm 17, 32-39.

⁷⁰ 1 Sm 17, 40-54.

⁷¹ 1 Sm 17, 55 – 18, 5.

⁷² 1 Sm 18, 6-16.

⁷³ 1 Sm 18, 17-30.

⁷⁴ 1 Sm 19, 1-7.

⁷⁵ Postać Samuela, obok Saula i Dawida, powinna być przedstawiona uczniom w trakcie katechezy na trzecim etapie edukacyjnym – Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce* (PP), Kraków 2010, s. 53; Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach* (PN), Kraków 2010, s. 113.

⁷⁶ J. Łach, *Powstanie monarchii (Księgi Samuela)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 141-153.

⁷⁷ 1 Sm 19, 1-7.

⁷⁸ 1 Sm 19, 11-17.

⁷⁹ 1 Sm 20-30.

3.1.2. Postać Dawida w Drugiej Księdze Samuela

W Drugiej Księdze Samuela mamy opis królowania Dawida. Trudno jednakże i w tym przypadku mówić o całościowym przedstawieniu treści Drugiej Księgi Samuela podczas lekcji religii, gdyż znajduje się w niej zbyt wiele wątków. Uwaga katechetyczna winna być skoncentrowana na osobie króla Dawida jako na typie Chrystusa. Chodzi o ukazanie wierności Dawida wobec Boga, przejawiającej się sprowadzeniu Arki Bożej do Jerozolimy⁸⁰, planach dotyczących budowy świątyni⁸¹ oraz o postawę skruchy po grzechu i upomnieniu przez proroka Natana. Na pewno podczas lekcji religii nie można opuścić pięknych modlitw Dawida⁸² i jego psalmów.

Podstawowym fragmentem, który należy omówić w trakcie lekcji religii jest obietnica dana Dawidowi odnośnie do jego potomka⁸³. Ten fragment należy interpretować na katechezie w kluczu chrystologicznym.

Podobnie jak w przypadku Pierwszej Księgi Samuela czytanie kursoryczne Drugiej Księgi Samuela należy pozostawić lekturze indywidualnej uczniów oraz katechezie parafialnej.

3.2. Uzupelnienia Pierwszej Księgi Kronik dotyczące króla Dawida

Pierwsza Księga Kronik należy do dzieła kronikarskiego. Oprócz niej do tej grupy ksiąg biblijnych należą: Druga Księga Kronik, Księga Ezdrasza i Nehemiasza⁸⁴. Dzieło kronikarskie obejmuje jeszcze raz całą historię opowiadaną przez deuteronomistę, ale poszerza jej ramy. Kronikarz rozpoczyna historię od Adama a nie jak deuteronomista od wejścia do ziemi obiecanej oraz kończy ją na zapowiedzi odbudowy świątyni w Jerozolimie po niewoli babilońskiej, a nie jak deuteronomista na deportacji do niewoli⁸⁵.

Dla Kronikarza jednak właściwa historia Izraela rozpoczyna się od króla Dawida, skupia się wokół niego i wydarzeń, które są z nim związane⁸⁶. Dawid jest królem idealnym, założycielem dynastii⁸⁷. Historia zbawienia przedstawiona w Księgach

⁸⁰ 2 Sm 6.

⁸¹ 2 Sm 7, 1-2.

⁸² 2 Sm 7, 18-29; 22, 2-51; 23, 2-7.

⁸³ 2 Sm 7, 5-16.

⁸⁴ T. Brzegowy, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 130.

⁸⁵ R. Jasnos, *Biblia między literaturą a teologią*, s. 128.

⁸⁶ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Pierwsza i Druga Księga Kronik*. Tłumaczenie, wstęp i komentarz O. Hugolin Langkammer OFM, Lublin 2001, s. 23. Dalej zapis: *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, tłum. H. Langkammer.

⁸⁷ S. Gądecki, *Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu*, Gniezno 1992, s. 80. W.J. Harrington zwraca uwagę, że sposób przedstawiania historii przez Kronikarza przypomina zabiegi ben Syracha i autora Księgi Mądrości. Podobnie jak pochwała przodków Izraela (Syr 44–50) i rozdziały 10–19 Księgi Mądrości, fragmenty Kronik poświęcone Dawidowi i wiernym królom zawierają silny ele-

Kronik zaczyna się od Adama a kończy niewolą babilońską. Okres od stworzenia do Dawida ukazany jest schematycznie – przez genealogie, natomiast obszernie przedstawiona jest historia od czasu panowania Dawida, Salomona i niektórych królów z dynastii dawidowej⁸⁸.

W Biblii Jerozolimskiej treść Pierwszej Kronik podzielona jest na dwie główne części: „Wokół Dawida: Rodowody”⁸⁹ i „Dawid założycielem kultu świątynnego”⁹⁰. Ten drugi tytuł jest już pewnym komentarzem do przekazu Kronikarza na temat panowania Dawida. Kronikarz ukazuje Dawida przede wszystkim jako organizatora kultu świątynnego⁹¹. Przypisanie Dawidowi organizacji kultowej w czasach drugiej świątyni ma wskazać na więź wspólnoty powygnaniowej z organizacją pierwszej świątyni. Punktem odniesienia jest Dawid. O ile Pięcioksiąg rozpisuje się na temat Mojżesza, o tyle Kronikarz wiele miejsca poświęca Dawidowi⁹².

3.3. Dawid i jego Potomek w Psalmach

3.3.1. Psalmi „Dawidowe”

Większość psalmów ma nagłówki zwane tytułami, wśród których są informacje o ich powiązaniu z osobami. Siedemdziesiąt trzy psalmy zawiera określenie „Dawidowy”⁹³. Kilkanaście psalmów ma odwołanie do wydarzenia z życia Dawida⁹⁴. Odniesienie się w tytułach do konkretnego wydarzenia z życia Dawida nie musi być zgodne z historią, ale jest na pewno świadectwem, jak ów psalm komentowano w starożytności⁹⁵. Tytuły nie należą do tekstu oryginalnego i nie są natchnione⁹⁶. Są też

ment idealizacji – Tenże, *Klucz do Biblii*, tłum. J. Marzęcki, Warszawa 1984, s. 336.

⁸⁸ S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Księgi historyczne Starego Testamentu, część II. Dziejopisarstwo okresu judaistycznego. Księgi: Kronik, Ezdrasza, Nehemiasza, Machabejskie, opowiadania historyczne*, oprac. P. Briks, S. Gądecki, J.W. Rosłon, S. Wypych, Warszawa 2007, s. 23.

⁸⁹ 1 Krn 1-10.

⁹⁰ 1 Krn 11-29.

⁹¹ Jedną z mniejszych części zatytułowana została: „Ku powstaniu świątyni” i zawiera następujące fragmenty: Spis ludności; Wzniesienie ołtarza; Przygotowanie do budowy świątyni; Podział i czynności lewitów; Podział kapłanów; Śpiewacy; Odźwierni; Inne czynności Lewickie; Organizacja cywilna i wojskowa; Pouczenia Dawida dotyczące świątyni; Ofiary; Dziękczynienie Dawida; Wstąpienie Salomona na tron. Koniec życia Dawida – 1 Krn 21-29.

⁹² S. Gądecki, *Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu*, s. 80.

⁹³ Ps 3-9; 11-32; 34-41; 51-65; 68-70; 86; 101-103; 108-110; 122; 124; 131-133; 138-148. Według Septuaginty aż 84 psalmy noszą w tytule imię Dawida, zaś według Wulgaty tylko 65, a według Peszitta aż 86 – *Księga Psalmów. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz – Ekskursy*, oprac. S. Łach, przygotował do druku J. Łach, Poznań 1990, s. 50, przypis 44; T. Brzegowy, *Psalmi i inne Pisma*, Tarnów 1997, s. 22.

⁹⁴ Ps 3; 7; 18; 34; 51; 54; 56-57; 59-60; 63; 142.

⁹⁵ *Księga Psalmów*, oprac. S. Łach, s. 274.

⁹⁶ T. Brzegowy, *Psalmi i inne Pisma*, s. 20.

psalmy, w których jest mowa wprost o Dawidzie⁹⁷. Autorzy biblijni przedstawiają Dawida jako muzyka od najwcześniejszej młodości⁹⁸. Śpiewem i tańcem uświetniał on przeniesienie Arki Przymierza na Syjon⁹⁹, układał elegie i modlitwy¹⁰⁰. Jest też możliwe, że jako wielki organizator kultu¹⁰¹ mógł wpłynąć na poetycką twórczość psalmów¹⁰². Podobnie mogli postępować inni królowie z dynastii Dawida. Wszystkie te psalmy mogły uchodzić za psalmy Dawida, gdyż on był inicjatorem ich powstania. Opierając się na tej tradycji również autorzy ksiąg Nowego Testamentu przypisują niektóre psalmy Dawidowi¹⁰³.

W tytule Psalmu 3 występuje odniesienie do ucieczki króla Dawida przed swoim synem, Absalomem, o czym opowiada 2 Sm 15, 13-23.

Tytuł Psalmu 7 określa utwór, że jest to skarga Dawida, którą wyśpiewał do Pana z powodu Kusza Beniaminity¹⁰⁴. Kuszytą był posłaniec, który zawiadomił Dawida o śmierci Absaloma¹⁰⁵.

Psalm 18 jest powtórzeniem pieśni z 2 Sm 22: W tytule psalmu podano: „Kierownikowi chóru. Sługi Bożego, Dawida, który wypowiedział do Pana słowa tej pieśni, gdy go Pan wybawił z mocy wszystkich jego nieprzyjaciół z ręki Saula”.

W tytule Psalmu 34 występuje odniesienie do wydarzenia opisanego 1 Sm 21, 11-15, gdy Dawid wobec Akisza udawał szaleńca i odszedł wygnany przez niego¹⁰⁶.

W tytule Psalmu 51 widnieje wyjaśnienie, że jest to modlitwa Dawida, gdy przybył do niego prorok Natan po jego grzechu z Batszebą. Wydarzenie to zostało opisane w 2 Sm 11, 1 – 12, 23.

Psalm 52 jest pieśnią pouczającą, zaśpiewaną wówczas, gdy Edomita Doeg przybył i zawiadomił Saula w słowach: „Dawid wszedł do domu Achimeleka”. Schronienie się Dawida u Achimeleka zostało opisane w 1 Sm 21, 2-10, a w 1 Sm 22, 9 mowa jest o tym, jak Doeg Edomita, przełożony sług Saula, wyjawia Saulowi miejsce schronienia się Dawida.

W tytule Psalmu 54 mowa jest o tym, że Zifejczycy przybyli do Saula, mówiąc: „Oto Dawid u nas się ukrywa”. Jest o tym mowa w 1 Sm 23, 19.

W tytule Psalmu 56 występuje odniesienie do zatrzymania Dawida przez Filistynów w Gat. O pobycie Dawida u Filistynów mowa jest w 1 Sm 21, 11-15.

⁹⁷ Ps 89; 132.

⁹⁸ 1 Sm 16, 18.

⁹⁹ 2 Sm 6, 5.

¹⁰⁰ 2 Sm 1, 18; 7, 18-29.

¹⁰¹ 1 Krn 6, 16; 13, 8; 15, 16. 25; 2 Krn 29, 30; Ezd 3, 10; Ne 12, 23. 45; Syr 47, 8.

¹⁰² *Księga Psalmów*, oprac. S. Łach, s. 52.

¹⁰³ Ps 2 (Dz 4, 25-26); Ps 32 (Rz 4, 6); Ps 69 (Rz 11, 9; Dz 1, 20); Ps 109 (Dz 1, 20); Ps 110 (Mt 22, 43) – *Księga Psalmów*, oprac. S. Łach, s. 52.

¹⁰⁴ Przypis do Ps 7, 1 w Biblii Jerozolimskiej sugeruje, że przydomek „Beniaminita” wskazuje na któregoś z wrogów Dawida – Biblia Jerozolimska, s. 709.

¹⁰⁵ S Sm, 18, 31-32.

¹⁰⁶ W tytule psalmu występuje inna wersja imienia króla Gad, a mianowicie: Abimelek.

W tytule Psalmu 57 występuje odniesienie do ukrywania się Dawida jaskini. Opowiada o tym 1 Sm 24, 4-23. Wówczas to Dawid mimo okazji nie podniósł ręki na pomazańca Bożego.

W tytule Psalmu 59 mowa jest o tym, że pieśń powstała wówczas, gdy Saul wysłał ludzi do pilnowania domu, by Dawida zabić. Mowa jest o tym w 1 Sm 19, 11.

Psalm 60 jest pieśnią pouczającą, śpiewaną przez Dawida, gdy walczył z Aram-Naharaim i z Aram-Sobą i gdy powracający Joab zwyciężył Edomitów w Dolinie Soli – dwanaście tysięcy ludzi. Do tych wojen są odniesienia w 2 Sm 8, 2. 3. 13 i 1 Krn 18, 2. 3. 12

W tytule Psalmu 63 występuje zapis: „Gdy przebywał na Pustyni Judzkiej”. Mowa jest o tym w 1 Sm 22-24.

Psalm 142 znowu odnosi się do pobytu Dawida w jaskini. Jest to pieśń pouczająca. Modlitwa Dawida.

3.3.2. Psalmy opowiadające o królu Dawidzie

W katechezie parafialnej i na lekcji religii w odniesieniu do wydarzeń z życia Dawida należy również zwrócić uwagę na Psalmy 89 i 132, które opowiadają o Dawidzie i wyniesieniu jego domu¹⁰⁷.

3.3.3. Psalmy królewskie

Do psalmów związanych z Dawidem należą także psalmy królewskie Są to następujące psalmy: Ps 2; 18; 20; 21; 45; 72; 89; 101; 110; 132; 144¹⁰⁸. Odmienne od hymnów, lamentacji czy psalmów dziękczynnych psalmy królewskie nie mają jednolitej struktury literackiej. Łączy je osoba króla z rodu Dawida, trwałość jego tronu oraz pomyślność rządów¹⁰⁹. Zależnie od środowiska powstania były hymnami uświetniającymi wstąpienie na tron danego króla jerozolimskiego¹¹⁰ lub z okazji innych uroczystości na dworze królewskim¹¹¹. Psalmy te wyrażały również dziękczynienie za udzielone królowi łaski¹¹², albo zawierały prośby o nowe¹¹³.

¹⁰⁷ Na temat tych psalmów w odniesieniu do mesjańskiej wyroczni Natana, zob: J. Łach, *Błogosławiony, który przychodzi w imię Pańskie*, Warszawa 1996, s. 38-52.

¹⁰⁸ *Księga Psalmów*, oprac. S. Łach, s. 59; T. Brzegowy, *Psalmy i inne Pisma*, s. 61-63.; A. Tronina, *Teologia psalmów*, . *Wprowadzenie do lektury Psalterza*, Lublin 1995, s. 18-19; H. Witczyk, *Psalmy dialog z Bogiem*, Katowice 1995, s. 45-49.

¹⁰⁹ *Księga Psalmów*, oprac. S. Łach, s. 62.

¹¹⁰ Ps 2; 110.

¹¹¹ Ps 45; 72.

¹¹² Ps 21.

¹¹³ Ps. 20; 89; 132.

3.4. Postać króla Dawida w Księdze Mądrości Syracha

Pochwała sławnych mężów z przeszłości stanowi jedno z ważniejszych i bardzo oryginalnych osiągnięć twórczości mądrościowej Syracha¹¹⁴. Mędrzec wymienia między innymi Samuela¹¹⁵, Natana i Dawida¹¹⁶. Syracyles w życiorysie Dawida zależny jest od 1 Krn 16, 4-43¹¹⁷. Ukazuje on Dawida jako pogromcę nieprzyjaciół, organizatora kultu, wiernego Bogu, od którego otrzymał odpuszczenie grzechów i który „zawarł z nim przymierze królewskie i dał tron chwały w Izraelu” (Syr 47, 11).

4. Teksty biblijne o królu Dawidzie w Liturgii Kościoła

4.1. Teksty o królu Dawidzie pochodzące z Pierwszej i Księgi Samuela w Liturgii Kościoła

Pierwsza Księga Samuela występuje piętnaście razy w liturgii słowa we Mszy świętej: raz w Adwencie¹¹⁸, raz w okresie Wielkiego Postu w roku A¹¹⁹ oraz trzynaście razy w okresie zwykłym, w dni powszednie w roku II¹²⁰, w jedną niedzielę w roku B¹²¹ i w jedną niedzielę w roku C¹²².

Tekst o namaszczeniu Dawida na króla czytany jest w liturgii mszalnej w 4. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku A (1 Sm 16, 1b. 6-7. 10-13a) oraz we wtorek w 2. tygodniu w roku II (1 Sm 16, 1-13). Inna perykopa o namaszczeniu Dawida na króla (2 Sm 5, 1-3) czytana jest w uroczystość Jezusa Chrystusa Króla

¹¹⁴ S. Potocki, *Rady mądrości. Przewodnik po mądrościowej literaturze Starego Testamentu*, Lublin 1993, s. 248-249.

¹¹⁵ Syr 46, 13-20.

¹¹⁶ Syr 47, 1-11.

¹¹⁷ *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, tłum. H. Langkammer, s. 13.

¹¹⁸ 22 grudnia czytana jest perykopa o Annie, która dziękuje za narodzenie się Samuela (1 Sm 1, 24-28). W Ewangelii Maryja hymnem Magnificat dziękuje za wcielenie się Syna Bożego (Łk 1, 46-56)

¹¹⁹ W 4. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku A czytana jest perykopa o namaszczeniu Dawida na króla (1 Sm 16, 1b. 6-7. 10-13a)

¹²⁰ W 1. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do soboty w roku II czytane są następujące perykopy: niedola nieplodnej Anny (1 Sm 1, 1-8); narodzenie się Samuela (1 Sm 1, 9-20); powołanie Samuela (1 Sm 3, 1-10. 19-20); zdobycie Arki Przymierza przez Filistynów (1 Sm 4, 1-11); Izraelici domagają się ustanowienia króla (1 Sm 8, 4-7. 10-22a); namaszczenie Saula na króla (1 Sm 9, 1-4. 17-19; 10, 1a). W 2. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do piątku w roku II czytane są następujące perykopy: Bóg odrzuca Saula (1 Sm 15, 16-23); namaszczenie Dawida na króla (1 Sm 16, 1-13); Dawid zwycięża Goliata (1 Sm 17, 32-33. 37. 40-51); Saul zazdrości Dawidowi uznania (1 Sm 18, 6-9; 19, 1-7); Dawid oszczędza Saula (1 Sm 24, 3-21).

¹²¹ W 2. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B czytana jest perykopa o powołaniu Samuela (1 Sm 3, 3b-10. 19). W Ewangelii przytoczona jest scena o powołaniu pierwszych uczniów (J 1, 35-42).

¹²² W 7. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C czytana jest perykopa o Dawidzie, który oszczędza Saula (1 Sm 26, 2. 7-9. 12-13. 22-23). W Ewangelii podana jest nauka Jezusa o miłości nieprzyjaciół (Łk 6, 27-38).

Wszechświata w roku C. W Ewangelii w tym dniu czytana jest perykopa o krzyżu Chrystusa, na którym wisiał napis: „To jest król żydowski” i o skruszonym łotrze, który uznał w Jezusie Boga i Króla (Łk 23, 35-43).

Teksty o zwycięstwie nad Goliatem (1 Sm 17, 32-33. 37. 40-51); o Saulu, który zazdrości Dawidowi uznania (1 Sm 18, 6-9; 19, 1-7) i o Dawidzie, który oszczędza Saula (1 Sm 24, 3-21) czytane są w 2. tygodniu okresu zwykłego w roku II. W 7. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C czytana jest również perykopa o Dawidzie, który oszczędza Saula (1 Sm 26, 2. 7-9. 12-13. 22-23). W Ewangelii w tym dniu podana jest nauka Jezusa o miłości nieprzyjaciół (Łk 6, 27-38).

4.2. Teksty o królu Dawidzie pochodzące z Drugiej Księgi Samuela w Liturgii Kościoła

Druga Księga Samuela występuje czternaście razy w liturgii słowa we Mszy świętej: dwa razy w Adwencie, raz w niedzielę w roku B¹²³ i corocznie 24 grudnia podczas Mszy św. porannej¹²⁴ oraz dwanaście razy w okresie zwykłym, raz w niedzielę w roku C¹²⁵, w uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata w roku C¹²⁶ i w dni powszednie w roku II¹²⁷.

Tekst o prorocत्वie Natana (2 Sm 7, 1-5. 8b-12. 14a. 16), dotyczącym królestwa Dawida, które ma trwać wiecznie czytany jest w 4. niedzielę Adwentu w roku B oraz 24 grudnia podczas Mszy porannej. W Ewangelii czwartej niedzieli Adwentu czytana

¹²³ W 4. niedzielę Adwentu w roku B czytana jest perykopa o prorocत्वie Natana (2 Sm 7, 1-5. 8b-12. 14a. 16), dotyczącym królestwa Dawida, które ma trwać wiecznie. W Ewangelii czytana jest scena zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie, podczas której Anioł objawia Maryi, że jej Syn będzie nazywany Synem Najwyższego i któremu Bóg da tron Jego ojca, Dawida (Łk 1, 26-38).

¹²⁴ 24 grudnia podczas Mszy porannej czytana jest ta sama perykopa o prorocत्वie Natana (2 Sm 7, 1-5. 8b-12. 14a. 16). Czytana w tym dniu Ewangelia przytacza kantykt Zachariasza, jaki ten wypowiedział po narodzeniu Jana Chrzciciela (Łk 1, 67-79).

¹²⁵ W 11. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C czytana jest perykopa o tym, jak Dawid uznaje swą winę i otrzymuje przebaczenie (2 Sm 12, 1. 7-10. 13). W Ewangelii przytoczona jest historia cudzołożnicy, która namaściła stopy Jezusa alabastrowym olejkiem, a dzięki swej miłości zyskała odpuszczenie grzechów (Łk 7, 36 – 8, 3).

¹²⁶ W uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata w roku C czytana jest perykopa o namaszczeniu Dawida na króla (2 Sm 5, 1-3). W Ewangelii czytana jest perykopa o krzyżu Chrystusa, na którym wisiał napis: „To jest król żydowski” i o skruszonym łotrze, który uznał w Jezusie Boga i Króla (Łk 23, 35-43).

¹²⁷ W 2. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II czytana jest perykopa o śmierci Saula i Jonatana (2 Sm 1, 1-4. 11-12. 19. 23-27). W 3. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do soboty w roku II czytane są następujące perykopy: Dawid króluje nad Izraelem (2 Sm 5, 1-7. 10); przeniesienie Arki do Miasta Dawidowego (2 Sm 6, 12b-15. 17-19); potomek Dawida będzie panował na wieki (2 Sm 7, 4-17); dziękczynienie Dawida (2 Sm 7, 18-19. 24-29); grzech Dawida (2 Sm 11, 1-4a. 5-10a. 13-17. 27c); Dawid wyznaje winę (2 Sm 12, 1-7a. 10-17). W 4. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do środy w roku II roku II czytane są następujące perykopy: Dawid ucieka przed Absalomem (2 Sm 15, 13-14. 30; 16, 5-13a); śmierć Absaloma (2 Sm 18, 9-10. 14b. 24-25a. 31 – 19, 3); pycha Dawida i kara (2 Sm 24, 2. 9-17).

jest scena zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie, podczas której Anioł objawia Maryi, że jej Syn będzie nazwany Synem Najwyższego i któremu Bóg da tron Jego ojca, Dawida (Łk 1, 26-38).

Perykopy odnoszące się do wydarzeń z życia Dawida zatytułowane: Dawid króluje nad Izraelem (2 Sm 5, 1-7. 10); przeniesienie Arki do Miasta Dawidowego (2 Sm 6, 12b-15. 17-19); potomek Dawida będzie panował na wieki (2 Sm 7, 4-17); dziękczynienie Dawida (2 Sm 7, 18-19. 24-29); grzech Dawida (2 Sm 11, 1-4a. 5-10a. 13-17. 27c); Dawid wyznaje winę (2 Sm 12, 1-7a. 10-17); Dawid ucieka przed Absalomem (2 Sm 15, 13-14. 30; 16, 5-13a); śmierć Absaloma (2 Sm 18, 9-10. 14b. 24-25a. 31 – 19, 3); pycha Dawida i kara (2 Sm 24, 2. 9-17). czytane są w 3. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do soboty i w 4. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do środy w roku II. Perykopa o tym, jak Dawid uznaje swą winę i otrzymuje przebaczenie (2 Sm 12, 1. 7-10. 13) czytana jest również w 11. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C. W Ewangelii w tym dniu przytoczona jest historia cudzołożnicy, która namaściła stopy Jezusa alabastrowym olejkiem, a dzięki swej miłości zyskała odpuszczenie grzechów (Łk 7, 36 – 8, 3).

4.3. Pierwsza Księga Kronik w liturgii Kościoła

Pierwsza Księga Kronik występuje jeden raz w liturgii słowa we Mszy świętej. Fragment 1 Krn 29, 10-11ab. 11cd-12 stosowany jest jako psalm responsoryjny w 4. tygodniu zwykłym w czwartek, w roku II. Jest to modlitwa Dawida, którą wypowiedział wobec całego zgromadzenia, podsumowując swoje życie i chwając Boga. Psalm ten wykonywany jest po perykopie opowiadającej o śmierci Dawida i ostatnich poleceniach danych synowi Salomonowi¹²⁸.

4.4. Psalmi związane z królem Dawidem w Liturgii Kościoła

Psalmi, które w tytułach nawiązują do wydarzeń z życia Dawida stosowane są wielokrotnie w liturgii Kościoła. Psalm 3 występuje pięć razy w liturgii¹²⁹; Psalm 7 występuje dwa razy w liturgii¹³⁰; Psalm 18 występuje siedem razy w liturgii¹³¹; Psalm

¹²⁸ 1 Krn 2, 1-4. 10-12.

¹²⁹ Psalm 3 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II; w 33. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w niedzielę; w poniedziałek w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań; w niedzielę w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań.

¹³⁰ Psalm 7 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu Wielkiego Postu w sobotę. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w poniedziałek.

¹³¹ Psalm 18 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 5. tygodniu Wielkiego Postu w piątek; w 4. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 18. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku I; w 30. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A; w 31. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w środę i w czwartek

34 występuje osiemnaście razy w liturgii¹³²; Psalm 51 występuje dwadzieścia jeden razy w liturgii¹³³; Psalm 54 występuje cztery razy w liturgii¹³⁴; Psalm 56 występuje trzy razy w liturgii¹³⁵. Psalm 57 występuje cztery razy w liturgii¹³⁶. Psalm 59 występuje dwa razy w liturgii¹³⁷. Psalm 60 występuje dwa razy w liturgii¹³⁸. Psalm 63 występuje pięć razy w liturgii¹³⁹. Psalm 142 występuje jeden raz w liturgii¹⁴⁰.

¹³² Psalm 34 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 3. tygodniu Adwentu we wtorek; w 1. tygodniu Wielkiego Postu we wtorek; w 4. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku C; w 4. tygodniu Wielkiego Postu w piątek; w 2. tygodniu wielkanocnym w środę i czwartek; w 6. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 10. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku I; w 11. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku I; w 11. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku I; w 13. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I; w 19. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B; w 20. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B; w 21. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B; w 30. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C; w 32. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w sobotę; w III tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w sobotę.

¹³³ Psalm 51 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w Środę Popielcową; w piątek po Popielcu; w 1. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku A; w 1. tygodniu Wielkiego Postu w środę; w 3. tygodniu Wielkiego Postu w sobotę; w 5. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku B; w Wigilię Paschalną; w 3. tygodniu okresu zwykłego w piątek i sobotę w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku II; w 14. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 18. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I; w 18. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 19. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 20. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 24. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek; w II tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek; w III tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek, w IV tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek, w Wielki Piątek w Jutrzni.

¹³⁴ Psalm 54 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 22. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku I; w 25. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia we wtorek; w Wielki Piątek w Modlitwie w ciągu dnia.

¹³⁵ Psalm 56 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 2. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 24. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w czwartek.

¹³⁶ Psalm 57 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 5. tygodniu wielkanocnym w piątek; w 2. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Jutrzni w czwartek; w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w czwartek.

¹³⁷ Psalm 59 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 17. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w piątek.

¹³⁸ Psalm 60 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 12. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w piątek.

¹³⁹ Psalm 63 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 8. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 12. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C; w 22. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A; w 32. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Jutrzni w niedzielę.

¹⁴⁰ Psalm 142 występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w I Nieszporach niedzieli.

Również Psalmy 89¹⁴¹ i 132¹⁴², które opowiadają o Dawidzie i Psalmy królewskie wielokrotnie występują w liturgii Kościoła: Ps 2¹⁴³; 18; 20¹⁴⁴; 21¹⁴⁵; 45¹⁴⁶; 72¹⁴⁷; 89; 101¹⁴⁸; 110¹⁴⁹; 132; 144¹⁵⁰.

¹⁴¹ Psalm 89 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu Adwentu w niedzielę w roku B; 24 grudnia oraz w Uroczystość Narodzenia Pańskiego w wieczornej Mszy wigilijnej; w 4. tygodniu wielkanocnym w czwartek; w 1. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 2. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku II; w 3. tygodniu zwykłym w poniedziałek w roku II, w 3. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 13. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w III tygodniu psalterza w Godzinie czytań w środę i czwartek.

¹⁴² Psalm 132 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 3. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 5. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w sobotę; w III tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

¹⁴³ Psalm 2 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: 7 stycznia; w 2. tygodniu wielkanocnym w poniedziałek; w 4. tygodniu wielkanocnym w piątek. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w niedzielę; w Wielki Piątek w Godzinie czytań; w poniedziałek w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań; w niedzielę w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań.

¹⁴⁴ Psalm 20 występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Nieszporach we wtorek.

¹⁴⁵ Psalm 21 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 1. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 20. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Nieszporach we wtorek.

¹⁴⁶ Psalm 45 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 23. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Nieszporach w poniedziałek; w IV tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w sobotę.

¹⁴⁷ Psalm 72 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 1. tygodniu Adwentu we wtorek; w 2. tygodniu Adwentu w niedzielę w roku A; w 3. tygodniu Adwentu w sobotę; 17 i 18 grudnia; w uroczystość Objawienia Pańskiego; 8, 9 i 10 stycznia. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

¹⁴⁸ Psalm 101 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 24. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w IV tygodniu psalterza w Jutrzni we wtorek.

¹⁴⁹ Psalm 110 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 2. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku I; w 2. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I; w 3. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I; w Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w roku C. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w II tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w III tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w IV tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w Niedzielę Wielkanocną i w oktawie Wielkanocy w Nieszporach.

¹⁵⁰ Psalm 144 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 2. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II; w 25. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 30. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 33. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w IV tygodniu psalterza w Jutrzni we wtorek; w IV tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

5. Jezus – syn Dawida

W Nowym Testamencie imię Dawida występuje 46 razy¹⁵¹. W większości w odniesieniu do Chrystusa, gdyż on wypełnił obietnice dane Dawidowi¹⁵². Jezus jest wyraźnie nazwany potomkiem¹⁵³, Synem Dawida¹⁵⁴ i Odroślą Dawida¹⁵⁵.

Tytuł Króla w odniesieniu do Chrystusa związany jest z jego męką. Jako syn Dawida witany jest podczas uroczystego wjazdu na osiołku do Jerozolimy¹⁵⁶, potem jako król żydowski zostaje przesłuchany przez Piłata¹⁵⁷ i wyszydzony przez żołnierzy¹⁵⁸. Na krzyżu zaś wisiał napis, że Jezus jest królem żydowskim¹⁵⁹.

6. Teksty biblijne stosowane w Uroczystość Chrystusa Króla Wszechświata

Realizacja obietnicy ze Starego Testamentu dotyczącej króla z rodu Dawida w Nowym Testamencie nie tylko jest wynikiem postępu, ale całkowitej nowości. Przychodzący król z rodu Dawida jest nie tylko królem Izraela, ale czczony jest w liturgii jako król Wszechświata.

W Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata, obchodzoną w ostatnią niedzielę zwykłą, w roku A czytane są następujące fragmenty: „Chrystus zna swoje owce” – Ez 34, 11-12. 15-17; Ps 23; „Królestwo Boże” – 1 Kor 15, 20-26. 28; „Chrystus będzie sędził z uczynków miłości” – Mt 25, 31-46. W Roku B czytane są następujące fragmenty: „Królestwo Syna Człowieczego” – Dn 7, 13-14; Ps 93; „Chrystus jest władcą królów ziemi” – Ap 1, 5-8; „Królestwo Chrystusa nie jest z tego świata” – J 18, 33b-37. W Roku C czytane są następujące fragmenty: „Namaszczenie Dawida na króla” – 2 Sm 5, 1-3; Ps 122; „Bóg przeniósł nas do królestwa swojego Syna” – Kol 1, 12-20; „Jezu, wspomnij na mnie, gdy przyjdiesz do swego królestwa” – Łk 23, 35-43.

7. Treści biblijne ukazywane na lekcji religii

Na wszystkich etapach edukacyjnych proponowane są teksty zarówno z Nowego, jak i Starego Testamentu. Pismo Święte traktowane jest jako całość, w którym nie ma części lepszej i gorszej, ale Stary i Nowy Testament wzajemnie się wyjaśniają i uzupełniają.

¹⁵¹ *Słownik-Konkordancja osób Nowego Testamentu*, oprac. P. Cz. Bosak, Poznań 1991, s. 69-71.

¹⁵² Mk 11, 9-10; 12, 35-37; Łk 1, 32; 20, 41-44; Dz 13, 32-36; 15, 13-17.

¹⁵³ 2 Tm 2, 8; Ap 22, 16.

¹⁵⁴ Mt 1, 1; 9, 27; 12, 23; 15, 22; 20, 30-31; 21, 9. 15; Mk 10, 47-48; Łk 18, 38-39; Rz 1, 3.

¹⁵⁵ Ap 22, 16.

¹⁵⁶ Mt 21, 9. 15.

¹⁵⁷ Mt 27, 11; Mk 15, 2; Łk 23, 2-3; J 18, 33 – 19, 16.

¹⁵⁸ Mt 27, 29-30; Mk 15, 17-19; Łk 23, 36-37.

¹⁵⁹ Mt 27, 37; Mk 15, 26; Łk 23, 38; J 19, 19.

Gdy chodzi o przesłanie Starego Testamentu, na wszystkich etapach edukacyjnych, począwszy od etapu przedszkolnego, uwzględniono treści z prehistorii biblijnej, odnoszące się do stworzenia świata i człowieka¹⁶⁰. Innym tematem ze Starego Testamentu, jaki powtarza się w formacji katechetycznej jest Dekalog¹⁶¹. Na drugim etapie edukacyjnym uczeń zapoznaje się z osobami patriarchów¹⁶² oraz wydarzeniami związanymi z Mojżeszem (niewola egipska, wyjście, wędrówka przez pustynię)¹⁶³. Na trzecim etapie edukacyjnym zaplanowane jest bardziej systematyczne wprowadzenie w historię biblijną począwszy od patriarchów a skończywszy na czasach machabejskich¹⁶⁴. Na czwartym etapie edukacyjnym nie ma już powtórzenia tych treści. W treściach biblijnych odnoszących się do Starego Testamentu widoczny jest również przekaz o prorokach (pierwszy¹⁶⁵, drugi¹⁶⁶ i trzeci¹⁶⁷ etap edukacyjny). W trakcie swojej edukacji szkolnej uczeń interpretuje wybrane psalmy oraz wyjaśnia rozmaite rodzaje modlitwy na przykładzie psalmów (czwarty etap edukacyjny¹⁶⁸).

W odniesieniu do Nowego Testamentu, wszystkie etapy edukacyjne przybliżają życie i działalność Chrystusa, począwszy od Wcielenia, życia ukrytego i publicznego a kończąc na wydarzeniu paschalnym, rozesłaniu uczniów na cały świat, zesłaniu Ducha Świętego¹⁶⁹ i zapowiedzi paruzji¹⁷⁰. Ponadto, już od pierwszego etapu edukacyjnego uczeń zapoznaje się z Eucharystią jako ofiarą Chrystusa¹⁷¹.

Warto zauważyć, że na różnych etapach edukacyjnych uczeń jest zachęcany do tego, by w Piśmie Świętym szukał wzorów życia wiary i modlitwy¹⁷². Tak dzieje się na pierwszym¹⁷³, drugim¹⁷⁴, trzecim¹⁷⁵ i czwartym¹⁷⁶ etapie edukacyjnym. Ponadto na czwartym etapie edukacyjnym uczeń ma poznać przykłady ludzi powołanych w Biblii, aby dzięki temu zastanawiać się nad własnym powołaniem¹⁷⁷.

W założeniach katechetycznych nie ma mowy o zapoznaniu uczniów w sposób systematyczny ze wszystkimi księgami biblijnymi, ani nawet w całości z Nowym

¹⁶⁰ PP, s. 29, 73; PN, s. 29, 80, 111, 152, 192, 211.

¹⁶¹ PP, s. 30, 41, 55; PN, s. 75, 113, 123-124,

¹⁶² PP, s. PN, s. 82.

¹⁶³ PN, s. 82.

¹⁶⁴ PP, s. 53; PN, s. 112-113, 122, 123.

¹⁶⁵ PN, s. 38

¹⁶⁶ PN, s. 85.

¹⁶⁷ PP, s. 53; PN, s. 112-113, 122, 123, 125.

¹⁶⁸ PP, s. 76; PN, s. 148, 179.

¹⁶⁹ PP, s. 20, 29, 54, 73; PN, s. 16, 18, 23, 25, 24, 25, 38, 47, 85-86, 93, 113, 120, 153, 194.

¹⁷⁰ PP, s. 39, 73-74; PN, s. 158, 195-196.

¹⁷¹ PP, s. 30; PN, s. 49, 56.

¹⁷² Zob. na ten temat: B. Stypułkowska, *Propozycje przedstawienia biblijnych przykładów wiary podczas lekcji religii i katechezy parafialnej*, „Veritati et Caritati. Tom I: Ukazać piękno wiary”, red. naukowa: M. Terka, J. Kapuściński, Ł. Laskowski, Częstochowa 2013, s. 50-77.

¹⁷³ PP, s. 31; PN, s. 45-46.

¹⁷⁴ PP, s. 41; PN, s. 74, 82-83, 86.

¹⁷⁵ PP, s. 58; PN, s. 111-113, 132-133.

¹⁷⁶ PP, s. 75-76; PN, s. 147, 178-179, 214.

¹⁷⁷ PP, s. 75; PN, s. 143, 163, 175, 192, 200.

Testamentem. Uczeń może ukończyć edukację szkolną, nie przeczytawszy całego Pisma Świętego. Ani Podstawa programowa, ani też Program nauczania nie zakładają zapoznania uczniów z kanonem biblijnym, lecz proponowane są jedynie wybrane treści biblijne. W Programie nauczania tylko jeden raz (w odniesieniu do pierwszej klasy gimnazjum¹⁷⁸) wymieniono kilka ksiąg biblijnych ze Starego Testamentu, sugerując ich poznanie przez uczniów (Księgę Koheleta, Księgę Hioba, Pieśń nad pieśniami, Księgi Machabejskie). Nie jest to jednak cały kanon. Ten szkolny brak można uzupełnić przez katechezę parafialną oraz przez wdrażanie uczniów do indywidualnej lektury Pisma Świętego.

8. Treści biblijne dotyczące króla Dawida i jego Potomka w Podstawie programowej i Programie nauczania

8.1. Treści bezpośrednie

Na trzecim etapie edukacyjnym zaplanowane jest systematyczne wprowadzenie w historię biblijną począwszy od patriarchów a skończywszy na czasach machabejskich¹⁷⁹. Uczeń ma przedstawić podstawowe wydarzenia należące do starotestamentalnej historii zbawienia w porządku chronologicznym i ma zaprezentować wydarzenia życia wybranych postaci biblijnych, w tym: Samuela, Saula, Dawida i Salomona¹⁸⁰. W szczegółowych programach katechetycznych osobie króla Dawida poświęcona jest zwykle jedna jednostka lekcyjna¹⁸¹.

¹⁷⁸ PN, s. 112.

¹⁷⁹ PP, s. 53; PN, s. 112-113, 122, 123.

¹⁸⁰ PP, s. 53; PN, s. 113.

¹⁸¹ W programie „W drodze do Emaus” 19. jednostka lekcyjna zatytułowana jest *Obietnica królestwa*. Podejmuje ona temat królestwa Dawida. Mowa jest o obietnicy Bożej danej Dawidowi z 2 Sm 7, 11-16. Mowa jest również o obrzędzie namaszczenia oliwą, któremu podlegali w Starym Testamencie kapłani, prorocy i królowie. Wy tłumaczony jest termin „Mesjasz”. Mowa jest także o Jezusie, jako potomku Dawida (Mk 12, 23; Mk 10, 47-48; 12, 35; Łk 18, 38-39). Tytuł ten jest wyznaniem wiary w Jezusa – obiecanego przez Boga Mesjasza. – *Jezus uczy i zbawia. Podręcznik do religii dla I klasy gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 74-76. W zeszycie dla ucznia występuje zadanie: „Wyjaśnij, dlaczego Jezusa nazywamy Synem Dawida” – *Jezus uczy i zbawia. Zeszyt ucznia do religii dla I klasy gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, s. 49. Dla jednostki tej w podręczniku metodycznym wytyczono następujące cele: cel ogólny – ukazanie idei mesjańskiego królestwa; cele operacyjne – uczeń potrafi: wymienić osoby, przez które Bóg działał w czasach sędziów i królów dla dobra królestwa; wyjaśnić znaczenie „czasów królewskich” Izraela dla chrześcijan; zinterpretować wyrażenie: „Jezus – Syn Dawida”; uzasadnić, że Boże obietnice ostatecznie spełnią się przy powtórnym przyjściu Chrystusa – *Jezus uczy i zbawia. Podręcznik metodyczny do religii dla I klasy gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, s. 63.

W programie „Odsłonić twarz Chrystusa” 23. jednostka lekcyjna poświęcona jest Dawidowi. Autorzy zwracają uwagę na postawę Dawida jaka objawiła się podczas namaszczenia przez Samuela oraz podczas ucieczki przed Saulem. Podany jest również fragment psalmu 59 jako przykład utworu napisanego przez Dawida – *Odsłonić twarz Chrystusa. Szukam Was. Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, s. 58-59.

8.2. Treści pośrednie

Treści pośrednie związane z osobą Dawida dotyczą modlitwy psalmami, przykładów osób wiary i przykłady osób powołanych. Warto zauważyć, że na różnych etapach edukacyjnych uczeń jest zachęcany do tego, by w Piśmie Świętym szukał wzorów życia wiary i modlitwy. Tak dzieje się na pierwszym¹⁸², drugim¹⁸³, trzecim¹⁸⁴ i czwartym¹⁸⁵ etapie edukacyjnym. Przykładem osoby żyjącej wiarą jest Dawid. Można przedstawić uczniom perykopy przedstawiające jego modlitwy i pełne pokory zachowanie wobec Boga. Jest też dobrym przykładem na ukazanie człowieka grzesznego i proszącego Boga o przebaczenie. Ponadto na czwartym etapie edukacyjnym uczeń ma poznać przykłady ludzi powołanych w Biblii, aby dzięki temu zastanawiać się nad własnym powołaniem¹⁸⁶. Również w Piśmie Świętym znajdziemy opis powołania Dawida, w dniu, w którym Samuel namaścił go na króla.

W trakcie swojej edukacji szkolnej uczeń interpretuje też wybrane psalmy oraz wyjaśnia rozmaite rodzaje modlitwy na przykładzie psalmów (czwarty etap edukacyjny¹⁸⁷). W tym celu katecheta może posłużyć się psalmami związanymi z Dawidem, o których była mowa wyżej.

9. Propozycje katechetyczne odnoszące się do postaci króla Dawida i jego Potomka

9.1. Lekcja religii

W odniesieniu do lekcji religii sugestie były podane wyżej przy omawianiu treści biblijnych dotyczących króla Dawida i jego Potomka w Podstawie programowej i Programie nauczania. Warto zwrócić jedynie uwagę na to, by w trakcie lekcji religii nie zaniedbywać przekazu proroctwa Natana dotyczącego potomka Dawida. Jest to bowiem naturalny pomost do określania Jezusa, jako syna Dawida, realizującego zapowiedzianą obietnicę.

9.2. Katecheza w parafii

W odniesieniu do katechezy parafialnej nie ma wypracowanej podstawy programowej ani programu nauczania. Dlatego podane tu sugestie katechetyczne do realizacji w różnych grupach parafialnych, ze szczególnym uwzględnieniem grupy

¹⁸² PP, s. 31; PN, s. 45-46.

¹⁸³ PP, s. 41; PN, s. 74, 82-83, 86.

¹⁸⁴ PP, s. 58; PN, s. 111-113, 132-133.

¹⁸⁵ PP, s. 75-76; PN, s. 147, 178-179, 214.

¹⁸⁶ PP, s. 75; PN, s. 143, 163, 175, 192, 200.

¹⁸⁷ PP, s. 76; PN, s. 148, 179.

biblijnej i formacji lektorów i psalterzystów, można potraktować jako propozycje. Propozycje te dotyczą katechezy stałej, skierowanej do uczestników, którzy przeszli etap katechezy wtajemniczającej i oczekują pogłębionej formacji katechetycznej, zmierzającej ku dojrzałości w wierze.

9.2.1. Grupa biblijna

W ramach grupy biblijnej można podjąć studium tematyczne Pisma Świętego. Studium tematyczne jest drugim, obok kursorycznego, podstawowym rodzajem czytania Pisma Świętego. Należy wybrać określone zagadnienie i systematycznie przeczytać wszystkie fragmenty w Biblii, które się do niego odnoszą. Przy tym rodzaju studium pomocne są słowniki biblijne i konkordancje. Osoba króla Dawida jest wdzięcznym tematem studium biblijnego. W ramach spotkań można omawiać po kolei Pierwszą i Drugą Księgę Samuela, Pierwszą i Drugą Księgę Królewską, Pierwszą i Drugą Księgę Kronik, wybrane psalmy, fragment Księgi Mądrości Syracha i teksty z Nowego Testamentu przywołujące w odniesieniu do Jezusa Chrystusa tytuł syna Dawida.

Tematyczna lektura Biblii ułatwia wypracowanie syntezy biblijnej dotyczącej określonej tematyki. Czytający najpierw sami wyszukują wszystkie teksty biblijne dotyczące danego tematu. Mogą to robić przy pomocy konkordancji i słowników, albo idąc za wskazówkami katechety. Następnie należy zgrupować poszczególne teksty, wybierając kryterium treściowe (zwracając uwagę przede wszystkim na podobieństwa i różnice biblijnych wypowiedzi), kryterium chronologiczne (biorąc pod uwagę czas powstania danej wypowiedzi) lub rodzajowe (przyporządkowując daną wypowiedź do określonej grupy tekstów ze względu na jej rodzaj i gatunek literacki). Z zebranych fragmentów tworzy się syntezę, nie zaniedbując zapisywania parametrów biblijnych, tak by w każdej chwili można było odszukać dany tekst. Do poprawnej interpretacji, czyli zrozumienia tekstu biblijnego, niejednokrotnie konieczne będzie odwołanie się do kontekstu bliższego lub dalszego. Kontekst bliższy tworzą wersety poprzedzające oraz następujące po czytany fragment, następnie treść całej księgi, z której czytany fragment pochodzi. Kontekst dalszy natomiast związany jest z innymi księgami biblijnymi. Żadnego fragmentu z Pisma Świętego nie można tłumaczyć w oderwaniu od całości przesłania biblijnego, a w dalszej perspektywie – od tego, czego naucza Kościół. W teologii zasada ta nazywa się analogią wiary. Mówi ona o tym, że fragment Pisma Świętego albo jakiś aspekt wiary należy interpretować w łączności z jedną i niepodzielną wiarą Kościoła¹⁸⁸.

¹⁸⁸ G. O'Collins, E.G. Farrugia, *Zwięzły słownik teologiczny*, przeł. J. Ożóg, Kraków 1993, s. 31; J. Szlaga, *Hermeneutyka biblijna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. Tenże, Poznań-Warszawa 1986, s. 216.

9.2.2. Formacja służby liturgicznej

Formacja podstawowa służby liturgicznej powinna odbywać się według opracowanego programu rozłożonego na cztery etapy w odniesieniu do dzieci i młodzieży¹⁸⁹ oraz jeden etap, po okresie wprowadzającym, w odniesieniu do dorosłych¹⁹⁰.

Formacja stała natomiast nie jest bliżej określona. Dotyczyć będzie ona głównie osób dorosłych. Dokumenty katechetyczne nie wspominają o katechezie dorosłych posługujących w liturgii. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* o zespołach liturgicznych mówi tylko w odniesieniu do dzieci i młodzieży, nie odnosząc ich do katechezy dorosłych¹⁹¹. Jednakże II Polski Synod Plenarny w odniesieniu do parafii zaleca zespoły liturgiczne, które złożone są z dorosłych, młodzieży i dzieci¹⁹². Podobnie wypowiada się *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*¹⁹³. Dorośli mogą włączyć się we wspólnotę lektorów, psalterzystów, akolitów, przynoszących dary i zbierających składkę lub śpiewających w chórze¹⁹⁴. Innymi funkcjami liturgicznymi, które mogą podjąć dorośli, są następujące posługi: nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej, animatorów liturgicznych, ceremoniarzy, organistów, kantorów i dyrygentów chóru, zakrystianów¹⁹⁵. Główny ciężar formacji służby liturgicznej spoczywa na parafii¹⁹⁶. W miarę rozwoju grup liturgicznych tworzy się w parafii liczna wspólnota osób, do której należą dorośli, którzy coraz bardziej wytrwale chcą dążyć do świętości¹⁹⁷.

W formacji biblijnej osób posługujących podczas liturgii słowa, głównie dorosłych lektorów i psalterzystów, należy przyjąć klucz liturgiczny, tzn. należy omawiać te fragmenty, które aktualnie czytane są podczas liturgii słowa zarówno w cyklu niedzielnym, jak i w cyklu dni powszednich¹⁹⁸.

¹⁸⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej* (DDSL), Warszawa 2009, n. 60-99.

¹⁹⁰ Tamże, n. 101-106.

¹⁹¹ PDK, n. 110. Nie brak natomiast pozycji o związku katechezy dorosłych z liturgią, zob. W. Nowak, *Katecheza dorosłych i liturgia*, w: *Katecheza dorosłych w teorii i praktyce. Impulsy – Wyzwania – Perspektywy*, red. c. rogowski, Lublin-Olsztyn 2001, s. 137-157. W podanym artykule mowa jest o przygotowaniu dorosłych w celebrowaniu misterium Chrystusa w liturgii, bez wskazania możliwości podjęcia w czasie liturgii różnych posług, które mogą spełniać świeccy.

¹⁹² *II Polski Synod Plenarny (1991-1999). Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, n. 83.

¹⁹³ DDSL, n. 3, 54, 100-146.

¹⁹⁴ Tamże, n. 105. Mężczyźni mogą być ustanowieni na stale akolitami lub lektorami. Ich formacja przeprowadzana jest w diecezji – DDSL, n. 109.

¹⁹⁵ Tamże, n. 131-146. Nadzwyczajni szafarze Komunii świętej, animatorzy liturgiczni, ceremoniarze, organiści również w diecezji otrzymują podstawową formację do wykonywania swojej posługi.

¹⁹⁶ Tamże, n. 164.

¹⁹⁷ Tamże, n. 167.

¹⁹⁸ W okresie zwykłym czytane są wówczas księgi historyczne, dydaktyczne i prorockie (bez Księgi Izajasza). W Adwencie i w Okresie Bożego Narodzenia czytane są: Księga Izajasza, po Uroczystości Objawienia Pańskiego Listy św. Pawła, ukazujące misterium chrześcijańskie. w czasie Wielkiego Postu czytany jest Pięcioksiąg, a w ostatnim Wielkim Tygodniu Księga Jeremiasza i pieśni Sługi Jahwe z

W odniesieniu do naszego tematu interesujące będzie omówienie fragmentów dotyczących wydarzeń z życia Dawida, fragmentów z Ewangelii o Chrystusie Królu oraz psalmów., z wcześniej omówionych grup.

9.3. Studium indywidualne ucznia

Zarówno podczas lekcji religii, jak i katechezy parafialnej, winien być uczeń zachęcany i wdrażany do podjęcia indywidualnej lektury Pisma Świętego¹⁹⁹. Niekiedy uczeń podejmuje taką lekturę przygotowując się pod kierunkiem nauczyciela religii do konkursów biblijnych. Indywidualna lektura Pisma Świętego może się odbywać w formie studium kursorycznego lub tematycznego. Ponieważ studium tematyczne było wcześniej omówione, w tym miejscu zajmiemy się studium kursorycznym.

Studium kursoryczne jest podstawowym rodzajem studium biblijnego, stanowi fundament, na którym winna opierać się lektura Pisma Świętego²⁰⁰. Polega na czytaniu całego Pisma Świętego, bez opuszczeń, księga po księdze, wszystkie księgi biblijne zarówno z Nowego, jak i ze Starego Testamentu, aby w ciągu roku odczytać słowo Boże w całości²⁰¹.

drugiej części Księgi Izajasza, które są wprowadzeniem do opisów Męki Pańskiej w Ewangeliiach i ich komentarza w Liście do Hebrajczyków. Na Okres Wielkanocny przeznaczają się lekturę Dziejów Apostolskich, Listów Pasterskich i pism św. Jana. Ewangelie powinny być czytane nieustannie, równolegle z innymi księgami, w Wielkim Poście zwłaszcza wskazana jest lektura Ewangelii wg św. Jana – L. Bouyer, *Wprowadzenie do życia duchowego. Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, Warszawa 1982, s. 40. W niedziele obowiązuje trzyletni cykl czytań. W każdym roku czytana jest jedna Ewangelia w sposób ciągły. W roku A – Ewangelia według św. Mateusza, w roku B – Ewangelia według św. Marka; w roku C – Ewangelia według św. Łukasza. Perykopy z Ewangelii według św. Jana występują częściowo w cyklu B oraz przewidziane są na okres Wielkiego Postu i Wielkanocy. W czasie liturgii niedzielnej pierwsze czytanie pochodzi zazwyczaj ze Starego Testamentu (z wyjątkiem okresu wielkanocnego, kiedy czytane są Dzieje Apostolskie) i wiąże się tematycznie z Ewangelią. Drugie czytanie pochodzi z Nowego Testamentu (z listów) i również, tak jak Ewangelia ma charakter ciągły. Gdy rozważamy zatem tekst Ewangelii niedzielnej jej powiązań tematycznych winniśmy szukać przede wszystkim w pierwszym czytaniu. Również psalm responsoryjny związany jest tematycznie z pierwszym czytaniem. Stanowi on odpowiedź wspólnoty na usłyszane słowo Boże. W dzień powszedni obowiązuje dwuletni cykl czytań (rok I i II). Przed Ewangelią jest tylko jedno czytanie i psalm responsoryjny. Czytania są zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu. Mają one charakter ciągły, podobnie jak perykopy z Ewangelii. Rok I od roku II różni się tylko pierwszym czytaniem i psalmem responsoryjnym, aklamacja przed Ewangelią i sama Ewangelia jest w każdym roku w dniu powszednim taka sama. Okresy Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkiej Nocy mają własne czytania, powtarzane co roku. Dostrzegamy zatem pewną cykliczność czytań. W ciągu roku można poznać wszystkie fragmenty Ewangelii przeznaczone dla liturgii mszalnej w dni powszednie, w ciągu dwóch lat pierwsze czytania i psalmy z dni powszednich, a w ciągu trzech lat czytania przeznaczone na niedziele.

¹⁹⁹ Zob. na ten temat: B. Stypułkowska, *Wdrażanie uczniów do samokształcenia w ramach szkolnej katechezy biblijnej*, w: *Dydaktyka w służbie katechezy*, red. S. Dziekoński, Kraków 2002, s. 279-316; B. Stypułkowska, *Wdrażanie uczniów do studium biblijnego w ramach katechezy szkolnej*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” t. VI: *Chrześcijańskie we współczesnym świecie* (2003), s. 243-258.

²⁰⁰ L. Bouyer, *Wprowadzenie do życia duchowego*, s. 39.

²⁰¹ Tamże.

Uczeń może podjąć studium kursoryczne według trzech wyznaczników: według miejsca, według liturgii i według rodzaju. Czytanie według miejsca polega na tym, że poszczególne księgi są czytane według ich kolejności występowania w Piśmie Świętym. Należy zacząć wówczas od Księgi Rodzaju w Starym Testamencie a skończyć na Apokalipsie w Nowym Testamencie. W tym przypadku z najważniejszymi tekstami o królu Dawidzie uczeń zapozna się po kolei czytając księgi: Pierwszą i Drugą Księgę Samuela, Pierwszą i Drugą Księgę Królewską oraz Pierwszą i Drugą Księgę Kronik, które występują w kanonie po kolei.

Drugim sposobem kursorycznej lektury biblijnej jest czytanie według liturgii²⁰². Polega ono na tym, że kolejność lektury jest dobrana według kolejności czytań w ciągu roku liturgicznego²⁰³. Studium liturgiczne oparte na czytaniach przeznaczonych w liturgii pozwala w sposób systematyczny rozważać kolejne perykopy ewangeliczne i inne księgi biblijne²⁰⁴.

Trzecim sposobem lektury kursorycznej jest czytanie według rodzaju ksiąg. Polega ono na czytaniu blokowym według rodzajów, np. najpierw wszystkie następnie księgi historyczne, księgi prorockie i dydaktyczne. Uwzględniając żydowski charakter Starego Testamentu można Stary Testament przeczytać z podziałem na Prawo, Proroków i Pisma. W tym przypadku czytając teksty o Dawidzie uczeń będzie miał do czynienia z księgami proroków wcześniejszych (Pierwszą i Drugą Księgę Samuela, Pierwszą i Drugą Księgę Królewską) oraz z ze zbiorem Pism (Pierwszą i Drugą Księgę Kronik, Księgę Psalmów, Księgę Mądrości Syracha).

Przygotowując ucznia do samodzielnej kursorycznej lektury Pisma Świętego nauczyciel religii winien zwrócić uwagę na reinterpretacje i reлектury. Zrozumienie przesłania biblijnego i kolejnych fragmentów polega na odnalezieniu związków między poszczególnymi tekstami. Późniejsze pisma często opierają się na wcześniejszych²⁰⁵. Nawiązują do nich, rozwijają ich myśl, powołują się na nie. Tradycje możeszowe zostały przepracowane w wiekach późniejszych i ostatecznie zredagowane przez tradycję kapłańską. Dzieło kronikarskie jest powtórny odczytaniem Deuteronomium: Pierwsza i Druga Księga Kronik stanowią nowe przemyślenia Pierwszej

²⁰² Teksty biblijne o Dawidzie w liturgii były podane wyżej.

²⁰³ Czytania przeznaczone do czytania podczas liturgii Mszy świętej w dni powszednie mają charakter studium kursorycznego. W studium według liturgii należy kierować się zasadą, że słowo, które Kościół wyznaczył do przeczytania w czasie liturgii, jest tym właśnie słowem, które sam Bóg do nas kieruje na dany dzień czy okres.

²⁰⁴ Należy jednak pamiętać, że ograniczając studium biblijne tylko do tekstów przeznaczonych do czytania w czasie liturgii uczeń pozna Biblię tylko fragmentarycznie. Jest wiele tekstów, które nie pojawiają się w liturgii a znajdują się w Piśmie Świętym. Poza tym poznając poszczególne perykopy biblijne można patrzeć na nie jako na oddzielne fragmenty, nie domyślając się często ich kontekstu bliższego czy dalszego. Dlatego też studium liturgiczne należy uzupełniać o lekturę ciągłą wszystkich ksiąg biblijnych.

²⁰⁵ T. Loska, *Heurystyka integralna. Próba syntezy zasad rozumienia i wyjaśniania Pisma Świętego w Kościele*, Kraków 1995, s. 163-164.

i Drugiej Księgi Samuela oraz Pierwszej i Drugiej Księgi Królewskiej. Relektury i reinterpretacje są świadectwem tego, iż objawienie nie zostało dane raz jeden w wykończonej formie, lecz stopniowo na przestrzeni wieków. Świadomość występowania tego zjawiska jest konieczna do tego, by dobrze interpretować teksty biblijne.